ڕەنگدانەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم لە فیلمی ڕزگاربوون.. ڕێباز مجید

پۆست کۆڵۆنیالیزم لە فیلمی ڕزگاربوون

“تیۆری پۆست کۆڵۆنیالیزم کە لە بارودۆخێک دەکۆڵێتەوە کە لە هەناوی داگیرکاریدا دێتەکایەوە. هەموو ئەو بارودۆخ و هەڵومەرجانەی کەلە ئەنجامی کارلێکی داگیرکەر و داگیرکراو دێنەکایەوە پێی دەگوترێت پۆست کۆڵۆنیالیزم.” (نادر، ٢٠٢٠: ٥)
واتە تیۆری پۆست کۆڵۆنیالیزم لە داگیرکار دەکۆڵێتەوە، چۆن کاریگەری هەیە لەسەر جیهان و نەتەوەکان داگیرکەر چۆن کاریگەری لەسەر داگیرکراو دروست دەکات، لەهەموو لەمانە دەکۆڵێتەوە.
کەواتە ئەوەی لەم بارودۆخەش دەکۆڵێتەوە پێی دەگوترێت تیۆری پۆست کۆڵۆنیالیزم.
پۆست کۆڵۆنیالیزم شەپۆڵێکی دیکەی بیرکردنەوەیە لە پاش کۆڵۆنیالیزم(داگیرکاری).
کە خەڵکانێک بینیان داگیرکاری ڕۆژهەڵاتی فەوتاند و ناتوانن بیربکەنەوە. گروپێک تیۆرێکیان دروست کرد کە ئەدەبی نەبوو هێنایانە نێو ئەدەب، ئەوی پۆست کۆڵۆنیالیزم بوو، کە لە داگیرکاری دەکۆڵیتەوە.
پێیان وابوو داگیرکاری کەمەڵێ شواینەوارێکی نەگبەتی دروستی کردووە، پێچەوانەی کۆڵۆنیالیزمە، کە دەیانەوێ دووبارە وێنەیەکی تر بە ڕۆژهەڵات دروست بکەن. دەیانویست ئەو داگیرکارییە نەهێڵن و ڕۆژهەڵات ڕزگار بکەن.
لەڕووی مێژوو و چوارچێوەی جوگرافی پۆست کۆڵۆنیالیزم ئەوا داگیرکەری پڕۆسەیەکی بەرفراوانە و لەهەمان کاتیشدا چەندین شێوەی ئاڵوگۆڕی کەلتووری هەیە. بەمەش ئیشکال لە سنوور و چوارچێوەی مێژووی و جوگرافی دروست دەبێت، چونکە لە ڕووی مێژووییەوە، مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە و لەسەرەتای دەستپێکی داگیرکەریدا کە دەنگییێک هەیە، ئەمەش لە ڕووی مێژوویەوە چەند پرسیارێکی کردووە، لەسەر چ بنەمایەک و پێوەرێک مێژووی لەکۆڵینەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم دیاریبکەین؟ یایە داگیرکەری ئانگلۆنورمانەکان لە سەدەکانی ناوەڕاست و لەدوای ئەویش داگیرکردنی ئیرلەند لە چوارچێوەی نەریت و ڕێوڕەسمەکانی داگیرکاری جێگەیان دەبێتەوە؟ ئەمە

ئەو پرسیارانە و چەندین پرسیاری تری لەم شێوەیە بەردەوام لە چوارچێوەی ئەم تیۆرە دووبارە خراونەتەوە. دواجاریش ئەمە وەک ئیشکالێک لە بواری مێژوو و جوگرافیای لێکۆڵینەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزمدا ماوەتەوە (نادر، ٢٠٢٠ : ٢٢).
لەڕووی جوگرافیای لێکۆڵینەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم بیر و بۆچوونی جیاوازی لەسەرە. چونکە زەمینەکانی پڕۆسەی داگیرکاری جیاوازن، هەر ئەمەش جیاوازی بۆچوونی لە نێوان لێکۆڵەران سەبارەت بەم تیۆرەدا هەبێت.
لەم بارەیەوە لێکۆڵینەوە پۆست کۆڵۆنیالییەکاندا دوو ڕوانگە هەن: هەندێک لە ڕەخنەگران پێیان وایە، کە دەبێت خورتنیشنگە سپیپێستەکانی وەک کەنەدا و نیوزلەندا و ئوستڕاڵیا لە سنووری پۆست کۆڵۆنیالیزم هەژمار بکرێن، بە بەڵگەی ئەوەی کە دانیشتوانی ئەم وڵاتانە لەلایەن ئیمپریالیزمەکان پەراوێزخراون و ناچارکراون کە لێکچوونی کەلتووری پەیڕەو بکەن.

هەندێکیتریشیان پێیان وایە ناکرێت خورتنشینگە سپیپێستەکان لە هەمان گوتار جێ بکەینەوە کە هیندستان و کینیا تێدا جێگیر دەبن، چونکە خاڵی سەرەکی لە لێکۆڵینەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم بریتییە لە نەژاد، بە نموونە لە داگیرکردنی هیندستاندا بابەتی نەژاد ڕوونە، کە هیندستان لەلایەن بەریتانیا داگیردەکرێ، پەیوەندی نێوان داگیرکەر و داگیرکراو نەژادە، کە نەژادی هیند و بەریتانییە، بەڵام سپیپێستەکان نەژادی نییە، چونکە خورتنشینگە سپیپێستەکان هەم دەبنە داگیرکەر هەم دەبنە داگیرکراو(نادر، ٢٠٢٠: ٢٣). واتە ڕەشپێستەکان نابن بە داگیرکرای، چونکە دەسەڵاتی ئەوەیان نییە، سپیپێستەکان داگیر بکەن، بەڵام سپیپێستەکان هەم دەبنە داگیرکەر هەم دەبنە داگیر کراو، چونکە توانا و دەسەڵاتییان هەیە تا ڕەشپێستەکان داگیر بکەن، وە سپیپێستەکانی ناوچەیەکی تریش دەتوانێت ئەو سپیپێستانە داگیربکات، بەمەش بابەتی نەژادی ڕوون نابێت.
لێکۆڵینەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە، بەو پێیەی پەیوەستە بە بابەتەکانی وەک ستەم و زوڵم و داگیرکەر و وڵاتی داگیرکرا و ئاڵوگۆڕی زمانی و کەلتووریی و ... هتد، ئەم بابەتانەش خودی خۆیان مێژوویەکی دوور و درێژیان هەیە، کە هەندەی مێژوویی مرۆڤایەتی کۆنن، چونکە داگیرکەر لەدوای خۆی ئاڵوگۆڕی زمانی و کەلتووری و زوڵم و ستەم و ڕووبەڕوو بوونەوەی داگیرکرا دێنێتە کایەوە.
ئەدەبیاتی پۆست کۆڵۆنیالیزمیش خەریکی لێکۆڵینەوەی داگیرکارییە. دەیەوێت ئەو لێکدانەوە و دەرهاوێشتانە ڕەتبکاتەوە کە ڕۆژهەڵات و

ڕۆژئاوای لەک جیاکردنەوە کە بووەتە هۆی دروستبوونی چەق و پەراوێز.(نادر، ٢٠٢٠ : ٢٥). واتە نووسەران و ڕەخنەگرانی ئەم تیۆرە دەیانەوێت ئەو بیرکردنەوەی ڕۆژئاوا نەهێڵێت سەبارەت بە ڕۆژئاوا هەیان بوو، پێیان وابوو ڕۆژئاوا باشترن و پێشکەوتووترن و ڕۆشنبیر ترن. هەوڵەروەها دەیانویست ڕەگەزپەرستیش نەهێڵن.
سینەماش ئامرازێکی هونەرییە، بە نیشاندانی دیاردە و ڕووداوە مێژووییەکان و کەلتوورەکان. لەمڕۆدا دیاردەیەکی شارستانییە و لە جیهاندا بایەخی زۆری پێدەدرێت. بینەرانی سینەما پەیام و زانیاری و وێنە و جوڵە دەبینن و بەشێوەیەک لە شێوەکان تێی دەگات(خدر، ٢٠٢١: ٨). خەڵکێکی زۆر لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا سەیری سینەما دەکات، زۆر لە دەرهێنەرانی سینەما ئەو پەیامە و مەبەستانەیان لە دونیای سینەمادا دەگەیەنن. دەرهێنەران لە ڕێی سینەماوە بنەماکان و پەیامی پۆست کۆڵۆنیالیزم دەگەیەنن، هەروەک فیلمی (ڕزگاربوون) هی ئەنتەنی فاکوا بە نموونە هێناوەتەوە، باس لە پۆست کۆڵۆنیالیزم دەکات.
ئامانجی ئەدەبیاتی پۆست کۆڵۆنیالیزم لێکۆڵینەوەیە لە دید و بۆچوونەکانی ڕۆژئاوایە کە چۆن سەیری ئەو وڵاتانە دەکەن و چۆن بەردەوامی بەو سەیرکردنە دەدەن و تاکوو درێژە بە داگیرکاری خۆی بدات. نووسەرانی پۆست کۆڵۆنیالیزم پێیان وایە دەکرێت دووبارە لە بەرهەمە کلاسیکییەکان جارێکی تر تاوتوێ بکرێتەوە و پەراوێزخراوەکان بکرێنەوە بە سەنتەر و جارێکی تر پێگەی خۆیان لە جیهاندا بەدەستبهێننەوە(نادر، ٢٠٢٢: ٣٨). واتە تیۆرستان و ڕەخنەگرانی ئەم تیۆرە ئامانجیان ئەوەیە لە بیر و هزر و بۆچوونی ڕۆژئاواییەکان بکۆڵنەوە، کە چۆن سەیری ڕۆژهەڵات دەکەن.
هەوڵها نووسەرانی ئەم ئەدەبە دەیانەوێ بیر و زەینی خەڵک و بینەران لە داگیرکاری دابماڵن و پەراوێز بکەنە سەنتەر و ڕۆژئاوا لە چەق بخەن. هەروەها ڕۆژهەڵاتییەکان متمانەیان بەخۆ هەبێت و واز لە لاسایکردنەوەی کەلتووری ڕۆژهەڵات بهێنێت. ئامانجێکی تری نووسەرانی ئەم ئەدەبە ئەوەیە کە کەلتووری نەتەوە داگیرکراوەکان بکەنە چەقی نووسینەکانیان و چەخت لە زیندووکردنەوە و بەرەپێدانی ناسنامەی نەتەوەیی دەکەنەوە. (نادر، ٢٠٢٢: ٣٩).

واتە ئامانجێکیتری ئەم تیۆرە ئەوەیە ئەو بەهایەی چەق وپەراوێز پێشتر هەیبوو، نەیهێڵێت، دەیەوێت بڵێت بەهای پەراوێز کەمتر نییە لە بەهای چەق و ڕۆژهەڵات واز لە لاسایکردنەوەی ڕۆژئاوا بهێنێت.
فیلمی ڕزگاربوون (emancipation) لە ساڵی ٢٠٢٢ لەلایەن ئەنتەنی فاکوا دەرهێنراوە. باس لە ڕووداوێکی مێژووی دەکات.

ئم فیلم باس ل ووداوکی مژووی ئکات، باس لو ئکات ک شپستکان کراون ب کیل ل لاین سپیپستکان، وات کراون ب ئاسنگر و کیل. سرای ئوی شپستکان کاریان ب سپیپستکان دکرد، ئشکنجش ئدران و ئازاریان ددان. پیتریش یکک بوو لو شپستان، پیتر ک کسکی چاونترس و بهز بوو. ک دیبینی ئم شپستان ئازار ددران و کرابوون ب کیل پی قبول ندکرا و پرپرچداناوی هبوو ب سپیپستکان. پیتر هویدا ابکات ب لای سوپای کلینت، لو و ووبرووی سپیپستکان ببنو و جنگ ل برامبریان برپا بکن. چونک شپستکان داگیرکرابوون للاین سپیپستکان و ب کیل کراون. بی پیتر هویدا ووبرووی بتو ئویش ب یارمتی سوپای کلینت، ب ئوی شپستکان زگار بکات و بگتو ب ناو خزانی خی، ب ئمش گشتکی مترسیدار و پ سرکش لگای زولکاوکان کرد، ب ئوی بگات سوپای کلینت.

نگدانوی پست کنیالیزم ل فیلمی زگاربوون

١_ سنتری و پراوز

لم فیلمدا سپیپستکان سنتر بوون و شپستکانیش پراوز بوون. چونک شپستکان کرابوون ب کیل للاین سپیپستکانو.

٢_ بهای پراوز کمتر نیی ل چق

ک ئوروپا (ژئاوا) سنتر بوو، ژهاتیش پراوز بوو، ژهات ب ناشنبیر و دواکوتوویان دادنا و داگیرکراو بوون، بمش ببوون ب کیل و ژیانیان دخست مترسیو لپناو پیدا دکردنی پار، نموون لم فیلمدا شپستکان خریکی کاری ئاسنگری بوون، تا پار پدا بکن، ئم کارش زر مترسیدا بوو، چونک للاین سپیپستکان ئازار و ئشکنج ددران و کرابوون ب کیل، بام دواتر ک شپستکان ل کتاییدا ووبرووی سپیپستکان بوونو و جنگیان لگ پپا کرد، شپستکان سرکوتن و زگار بوون. بمش پراوز بو جر نما ک پشتر هبوو، پشتر بهای پراوز کمتر بوو ل بهای چق و ب دواکوتوویان دادنا. چق بب پراوز نابت ب چق و پراوزیش بب چاق نابت ب پراوز، وات تواوکری یکترن و بهای هیچیان ل ئویتر کمتر نیی، ئمش پست کنیالیزم وا ئ، یکک ل پیامکانی ئم فیلمش ئم خا گرینگی پست

کۆڵۆنتالیزمە.

۳_ پۆست کۆڵۆنۆلیزم باس لە جەنگ و داگیرکاری دەکات.
ئەم فیلمەش باس لە داگیرکاری و جەنگ دەکات، ئەمەش وایکردووە خەڵکی ڕەشپێست ببێت بە کۆیلە و لەناو ژیانێکی ناخۆشدا بژین. بۆ نموونە سپیپێستەکان ڕەشپێستەکانتان داگیرکردبوو و کردبوویانە ئاسەنگەر و کۆیلەی خۆیان، کاریان بە ڕەشپێستەکان دەکرد و ئەشکەنجەیان دەدا و بە بەردەوامی هەوڵی کوشتن و ئازادانی ڕەشپێستەکانیان دەدا، لە کۆتایشدا جەنگ لە نێوان ڕەشپێست و سپیپێستدا ڕوویدا، کە لەم فیکمەدا هەبوو.

٤_ لایەنی خوێندن و ڕۆشنبیری پشتگوێ خراپوو.
لەم فیلمەدا لایەنی خوێندن بە تەواوی بشتگوێ خرابوو و ڕەشپێستەکان لەبڕی ئەوەی لەبەر خوێندن بن، خەریکی ئاسەنگەری بوون و کرابوون بە کۆیلە.

٥_ ڕەنگدانەوەی ئەوڕوپا سەنتەری لەم فیلمەدا
لەم فیلمەدا سپیپێستەکان کە ڕۆژئاوایین، سەنتەر بوون و ڕەشپێستەکانیان داگیرکردبوو و کردبوویانە بە کۆیلەی خۆیان، ڕەشپێسەتاکنیش کە ئەفریقی بوون، کرا بوون بە پەراوێز و لەلایەن سپیپێستەکان حوکم دەکران و داگیرکرابوون.
٦_ لاساییکردنەوە
لەم فیلمەدا ڕۆژهەڵات (ڕەشپێستەکان) وەک داگیرکرا لاسایی ئەوڕوپایان کردووە، ئەویش لە بەکارهێنانی چەک و سیلاح و دروستکردنی سوپا، ئەمەش وایکردبوو بیر و هزری ڕەشپێستەکان داگیر بکەن.

٧_ ڕەنگدانەوەی ئەویتر لەم فیلمەدا
لەم فیلمردا منداڵەکان کرابوون بە ئەویتر، مینیان کۆدەکردەوە، ئەمەش مەترسیدار لەسەر ژیانیان دروست دەکەن و پێیان دەتەقێایەوە و کەم ئەندام دەبوون.

٨_ڕەنگدانەوەی ژێر دەست لەم فیلمەدا
لەم فیلمەدا ڕەشپێست ژێر دەستەیە و خاوەن هێز و دوڵەتێلی سەربەخۆ نییە. ڕەشپێستەکان ژێر دەستەی سپیپێستەکان بووینە و لەلایەن ئەوڕوپا بەردەوام هەوڵی داگیرکردنیان داوە و ببوون بە کۆیلە.

٩_ ڕەنگدانەوەی نەژاد لەم فیلمەدا

سپیپێستەکان خۆیان سەپاندبوو بەسەر ڕەشپێستەکان و حوکمیان دەکردن، کە ئەم بیرۆکەیەش لە لە ڕەگەزپەرستییەوە سەرچاو□ د□گر□، نەژداێک خۆی بەسەر نەژادێکی تر دەسەپەن□ت□.

ڕێباز مجید
ئەم باسە لە ژێر سەرپەرشتی (مامۆستا چاوەڕێ نیعمەت) ئامادەکراوە لە زانکۆی سۆران

-______________

سەرچاوەکان:

_١ نادر: کوردستان عبولوهاب ، ٢٠٢٢، ڕەنگدانەوەی پۆست کۆڵۆنیالیزم لە ڕۆمانەکانی فەرهاد پیربال□دا، تێزی دکتۆرا، زانکۆی سۆران، فاکەڵتی ئاداب، بەشی زمانی کوردی.
_٢ خدر: ئاریان سەلیم ، (٢٠٢١)ز، پەیوەندی نێوان شوناس و خەباتی نەتەویی لە باکوری کوردستان : فیلمی زەڕ بە نموونە، زانکۆی سۆران، فاکەڵتی ئاداب، بەشی کۆمەڵناسی.